משפחות
תחת
ההריסו

התקפות
ישראליות ע
בתים מאוכ

מבוא

התקיפות אוויריות ישראליות שבוצעו במהלך "מבצע צוק איתן", המבצע הצבאי האחרון של ישראל ברצועת עזה, כוונו אל בתי משפחות רבי קומות שהיו מאוכלסים באותה עת. בתקיפות מכוונות אלה נהרגו או נפצעו משפחות שלמות, בהן נשים וילדים רבים, ונגרם נזק נרחב לרכוש אזרחי.

התקפות אלה בוצעו במסגרת עימות שנמשך 50 יום, החל ב-8 ביולי ועד ה-26 באוגוסט, שבמהלכו נגרמו לאזרחים פלסטינים, בתי מגורים ותשתיות הרס, נזק, מוות ופציעה בהיקף מחריד. על-פי נתונים שפרסם האו"ם נהרגו במהלך המבצע יותר מ-2,192 פלסטינים, בהם כ-1,523 אזרחים, לרבות 519 ילדים.[1] עד להפסקת האש שהוכרזה ב-26 באוגוסט היו ברצועה כ-110,000 עקורים פנימיים שהתאכסנו במקלטים לשעת חירום ובבתי משפחות מארחות. לפי הערכת האו"ם כ-18,000 יחידות דיור נהרסו או נפגעו בלתי ראויות למגורים, והדבר הותיר כ-108,000 אנשים ללא קורת גג. 37,650 יחידות דיור נוספות ניזוקו.[2]

במהלך אותו פרק זמן ירו חמאס וארגונים פלסטיניים חמושים אחרים אלפי רקטות ופגזי מרגמה חסרי הבחנה לתוך אזורים אזרחיים בישראל והרגו שישה אזרחים, בהם ילד אחד.[3] עשרות ישראלים אחרים, ובהם לפחות שישה ילדים, נפצעו באורח ישיר מרקטות או ממרסיסי. 64 חיילים נהרגו בלחימה.

אמנסטי אינטרנשיונל תיעד ומוסיף לתעד הפרות קשות של המשפט ההומניטארי הבינלאומי, ובכלל זה הרג ופציעה של אזרחים והרס רכוש אזרחי, הן בידי ישראל והן בידי חמאס וארגונים פלסטיניים חמושים אחרים.

בדו"ח שלפניכם בוחן אמנסטי אינטרנשיונל התקפות ישראליות שכוונו אל בתים אזרחיים מאוכלסים לאור חובותיה של ישראל על-פי המשפט ההומניטארי הבינלאומי, ובמיוחד לאור הכללים החלים על פעולות איבה. זאת באמצעות התמקדות בשמונה מקרים שבהם תקיפות ישראליות מכוונות גרמו למותם של לפחות 111 בני אדם והרסו את בתיהם של אזרחים. לפחות 104 מהאנשים שנהרגו בתקיפות אלה היו אזרחים, בהם משפחות שלמות. המקרים נבחרו מ מגוון סיבות, לרבות זמינות העדים, בהירות הראיות ומספר האזרחים שנהרגו. הם כוללים שני מקרים שבהם מספר של האזרחים מקרב הנפגעים היה גבוה במיוחד (לפחות 33 אזרחים שנהרגו בהפצצת בניין א-דאלי ו-25 אזרחים שנהרגו בהריסת בית משפחת אבו ג'אמע).

בכל המקרים שתועדו בדו"ח זה לא ננקטו אמצעי הזהירות הנחוצים כדי להימנע מגרימת נזק מופרז לאזרחים ולרכוש אזרחי, כנדרש בחוק ההומניטארי הבינלאומי. בכל המקרים לא ניתנה לאזרחים תושבי הבתים אזהרה מוקדמת שתאפשר להם להימלט.

בארבעה מהמקרים (ההתקפות על בית משפחת אבו ג'אמע, בניין א-דאלי בית משפחת אל-בכרי ובית משפחת אבו דחרוג'), שבהם נהרגו בסך הכול 66 אזרחים, עלה בידי אמנסטי אינטרנשיונל לזהות מטרה צבאית לכאורה, לדוגמה, אדם שהוזכר בשמו כחבר בארגון חמוש. אולם, נראה כי אפילו אם היה במקום לוחם או אובייקט צבאי (או שכך סבר הצבא), אובדן

---

[1] משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטאריים (OCHA), דו"ח שבועי בנושא הגנה על אזרחים, 30 בספטמבר – 13 באוקטובר 2014, 17 באוקטובר 2014 (http://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_protection_of_civilians_weekly_report_2014_10_17_hebrew.pdf).

[2] OCHA, *Occupied Palestinian Territory: Gaza Emergency Situation Report (as of 4 September 2014, 08:00 hrs)*, 4 September 2014 (www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_sitrep_04_09_2014.pdf).

[3] משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטאריים (OCHA) דיווח על חמישה אזרחים שנהרגו. בנוסף לחמישה אנשים אלה רואה אמנסטי אינטרנשיונל את דרור חנין, קבלן בניין שנהרג ב-15 ביולי בעת שחילק מזון לחיילים בסמוך למעבר ארז, אזרח. זאת כיוון שעל-פי המידע שבידי הארגון חנין לא השתתף באורח ישיר במעשי האיבה באותה עת.

החיים, הפציעות והנזק לרכוש שנגרמו לאזרחים היה בלתי מידתי, כלומר, מופרז ביחס ליתרון הצבאי שלו ניתן היה לצפות מביצוע ההתקפה, או שההתקפה הייתה חסרת הבחנה מבחינה אחרת. עם זאת, בשל היעדר מידע מהרשויות הישראליות, ארגון אמנסטי אינטרנשיונל אינו יכול לקבוע בביטחון מה הייתה מטרת התקיפה בכל אחת מההתקפות הללו. במקרים שבהם אין מטרה צבאית, התקפה עלולה להוות הפרה של האיסור שמטיל המשפט ההומניטארי הבינלאומי על התקפות ישירות על אובייקטים אזרחיים ועל אזרחים. התקפות המכוונות אל אובייקטים אזרחיים או אל אזרחים, או התקפות בלתי מידתיות וחסרות הבחנה ההורגות או פוצעות אזרחים, הן פשעי מלחמה. מדאיגה ביותר העובדה שבשמונה מקרים אלה, שבהם נהרגו לפחות 104 אזרחים, ישראל לא פרסמה כל הצהרה בנוגע לאדם או לאובייקט שהיה היעד להתקפה, ואפילו לא הכירה בעצם ביצוען של התקפות מסוימות אלה ובאובדן החיים שגרמו.

התקפות אלה משתלבות בדפוס רחב יותר. בנוסף למקרים המפורטים בדו"ח זה תיעד אמנסטי אינטרנשיונל יותר מ-12 התקפות מכוונות אחרות שגרמו למותם של אזרחים, לרבות ילדים, והרסו באורח מלא או חלקי בתים שהיו מאוכלסים. נראה כי רוב ההתקפות הללו בוצעו מהאוויר באמצעות כלי טיס מאוישים. הארגון הישראלי לזכויות האדם "בצלם", שבחן במבט רחב יותר את ההתקפות הישראליות לסוגיהן, לרבות התקפות שבוצעו במהלך לחימה עזה שהתחוללה באזורים כמו א-שוג'אעייה וח'וזאעה, מנה 72 בתים שנהרסו ברצועת עזה לחלוטין או באורח חלקי, בעת שמשפחות שהו בתוכם, עד ל-11 באוגוסט 2014. במעשי הרס אלה נהרגו 547 בני אדם, ש-125 מהם היו נשים מתחת לגיל 60, 250 היו קטינים ו-29 היו אנשים מעל גיל 60.[4]

בכל המקרים המתוארים בדו"ח זה ומקרים דומים נוספים שאירעו במהלך העימות, הנטל לספק מידע בנוגע להתקפות ולמטרות שבהן נועדו לפגוע מונח לפתחה של ישראל. כמו כן על ישראל להסביר אילו אמצעי זהירות ננקטו כדי להימנע מפגיעה באזרחים במסגרת התקפות שכוונו אל אובייקטים צבאיים אך הביאו למותם ולפציעתם של אזרחים ולהרס בתי אזרחים. המקרים המתועדים בדו"ח זה, כמו גם טענות מהימנות אחרות לפרות קשות של המשפט ההומניטארי הבינלאומי, חייבים להיחקר באורח מידי, עצמאי ונטול פניות, בהתאם למשפט ההומניטארי הבינלאומי ולסטנדרטים הבינלאומיים. בכל מקרה שבו קיימות די ראיות קבילות, חובה להעמיד לדין את מי שנחשד בביצוע הפשעים, בין אם מדובר באנשי צבא ובין אם בגורמים אזרחיים רשמיים, וזאת במסגרת הליכים המכבדים באופן מלא את אמות המידה הבינלאומיות למשפט הוגן. קרבנות אזרחיים ובני משפחותיהם צריכים לקבל פיצוי מלא. בנוסף, חשוב כי בעקבות החקירות יפיק הצבא הישראלי את הלקחים מעימות זה ומעימותים קודמים וישנה את תורת הלחימה שלו ואת הטקטיקות שלו בלחימה באזור מאוכלס בצפיפות כמו רצועת עזה. זאת כדי להבטיח ציות מלא למשפט ההומניטארי הבינלאומי, ובייחוד לעקרונות ההבחנה, המידתיות והנקיטה באמצעי זהירות.

[4] ראו בצלם, "משפחות שהופצצו בתוך ביתן (רשימה מתעדכנת). רצועת עזה, יולי-אוגוסט 2014", 11 באוגוסט 2014 (http://www.btselem.org/hebrew/gaza_strip/201407_families).

מסקנות והמלצות

מספרן חסר התקדים של ההתקפות על בתים מאוכלסים במהלך "מבצע צוק איתן", מספר הנפגעים מקרב האזרחים והיקף ההרס והנזק החמור שגרמו ההתקפות המתועדות בדו"ח זה, והתקפות אחרות מסוגן, אינם רק טרגדיה אנושית. הם מעוררים שאלות קשות המופנות לממשלת ישראל ולצבא הישראלי ואשר לא נענו עד כה. מדפוס ההתקפות עולה כי אומצו טקטיקות צבאיות שאינן תואמות את הכללים המחייבים החלים על פעולות איבה במסגרת המשפט ההומניטארי הבינלאומי. נראה כי העובדה שהצבא הישראלי החל לבצע הפצצות אוויריות של בתים מאוכלסים כבר בימיו הראשונים של העימות[5] ושטקטיקה זו הופעלה לכל אורך העימות, כפי שממחישים מועדי ההתקפות המתועדות בדו"ח זה, מלמדת שהנהגתה הפוליטית של ישראל סמכה ידיה על שיטה זו לניהול מעשי איבה.

היעדר כל הסבר מצד גורמים ישראליים רשמיים ליעדים שהותקפו והספק המתעורר ביחס לקיומה של מטרה צבאית בכמה מההתקפות הללו על בתי אזרחים מטרידים במיוחד. במקרים שבהם עלה בידי אמנסטי אינטרנשיונל לזהות מה הייתה המטרה הצבאית האפשרית, הארגון מצא כי או שהאובייקט לא היה למעשה מטרה צבאית, או שהמחיר הכבד שנגבה בחיי אזרחים וברכושם היה בלתי מידתי לחלוטין ביחס לכל יתרון צבאי מההתקפה ו/או שישראל לא נקטה אמצעי זהירות כדי למזער את הפגיעה באזרחים ואת הנזק לאובייקטים אזרחיים. הדבר ניכר במיוחד בהינתן החלופות הזמינות, לרבות דחייה של התקפה עד אשר המטרה לא תהיה בתוך בית מלא בילדים ובאזרחים אחרים; שימוש באמצעי תקיפה הרסניים פחות, כפי שעשו הכוחות הישראליים בתקיפות אחרות שכוונו נגד יחידים ואשר לא גרמו לקריסת בניינים שלמים על האזרחים הגרים בהם; ומתן אזהרות יעילות לאזרחים במבנים שהיו יעד להתקפה ובמבנים שסביבם לפני ביצוע ההתקפה.

הנטל להסביר מה הייתה המטרה המיועדת בכל אחת מההתקפות הללו, באיזה אופן ענתה המטרה על ההגדרה של מטרה צבאית חוקית, מה היו אמצעי ושיטות התקיפה שבהן נעשה שימוש ומדוע הן נבחרו מונח על כתפיה של ממשלת ישראל.

זה שנים רבות שאמנסטי אינטרנשיונל מתעד הפרות קשות של זכויות האדם, פגיעות קשות בזכויות האדם, הפרות של המשפט ההומניטארי הבינלאומי ופשעי מלחמה המבוצעים בידי כוחות ישראליים, חמאס וארגונים פלסטיניים חמושים. ההיקף העצום של הפגיעה באזרחים, ההרס והעקירה ברצועת עזה מצד אחד, והמחיר הכבד שגבה ירי של רקטות חסרות ההבחנה בידי ארגונים פלסטיניים חמושים מאזרחים בישראל מצד שני במהלך "מבצע צוק איתן" רק מגבירים את הצורך הדחוף לשים קץ לפטור מעונש על הפרות אלה. הרשויות הישראליות לא נקטו אמצעים משמעותיים להפסקת הפרות קשות אלה, או להבאת האחראים להן לדין וכמוהן גם הרשויות הפלסטיניות. הפסקת ההענקה השיטתית של פטור מעונש על פשעי העבר תשמש אמצעי הרתעה מפני חזרה על פשעים אלה. לפיכך זהו מרכיב חיוני בהבטחת ההגנה על אזרחים משני הצדדים בטווח הארוך. למען השגת מטרה זו ממליץ אמנסטי אינטרנשיונל את ההמלצות הבאות:

לרשויות הישראליות

- **על** הרשויות הישראליות לשתף פעולה עם ועדת הבדיקה שהוקמה על-ידי מועצת האו"ם לזכויות האדם ולאפשר לה גישה מלאה ל**בעלי התפקידים**, למסמכים ולחומרים הרלוונטיים **האחרים**. כמו כן על ישראל לשתף פעולה עם חקירות אחרות שמקיימים גורמים מתחום זכויות האדם בנושא הפרות של המשפט הבינלאומי בידי כל הצדדים לעימות. **נכון** לעכשיו, **לא** קיים **גוף** ישראלי רשמי המסוגל לנהל חקירות, בהתאם למשפט הבינלאומי, בנושא טענות **בדברי צוע** פשעי מלחמה **בידי** אנשי הצבא הישראלי או מתן הוראות לביצוע פשעים כאלה בידי אנשי הצבא הישראלי או **בידי** גורמים אזרחיים

[5] התקפת הצבא הישראלי על בית משפחת כווארע בח'אן יונס (שבה נהרגו תשעה אזרחים, בהם שישה ילדים) והתקפתו על בית משפחת חמד בבית חאנון (שבה נהרגו חבר אחד בארגון חמוש וחמישה אזרחים, בהם ילדה) בוצעו שתיהן ב-8 ביולי 2014, יומו הראשון של העימות.

רשמיים. זאת בהינתן המסקנות שאליהן הגיעו ועדת המומחים של האו"ם בשנת 2010 וארגונים מקומיים ובינלאומיים לזכויות האדם ובהיעדר צעדים ממשיים לתיקון מנגנוני חקירה לקויים

- כמו כן עליהן לאפשר לאמנסטי אינטרנשיונל ולארגונים אחרים לזכויות האדם גישה לרצועת עזה כדי לחקור חשדות להפרות של המשפט הבינלאומי בידי כל הצדדים לעימות.

- עליהן לדאוג לכך שהצבא הישראלי ישנה את תורת הלחימה שלו ואת הטקטיקות שלו ללחימה באזורים צפופי אוכלוסין כגון רצועת עזה, כדי שאלה יהלמו באורח מלא את המשפט ההומניטארי הבינלאומי, ובייחוד את האיסור על התקפות חסרות הבחנה ובלתי מידתיות, ועם הדרישה לנקוט אמצעי זהירות בעת התקפה.

- עליהן להצטרף לאמנת רומא של בית הדין הפלילי הבינלאומי ולפרסם הצהרה המקבלת את סמכות השיפוט של בית הדין הפלילי הבינלאומי החל מה-1 ביולי 2002.

- עליהן לספק פיצויים מלאים לכל הקרבנות של הפרות קשות של המשפט ההומניטארי הבינלאומי, לרבות אנשים שבתיהם ורכושם נהרסו או ניזוקו באורח בלתי חוקי במהלך "מבצע צוק איתן".

לרשויות הפלסטיניות

- על הרשויות הפלסטיניות לפרסם הצהרה המקבלת את סמכות השיפוט של בית הדין הפלילי הבינלאומי החל מה-1 ביולי 2002 ולהצטרף לאמנת רומא של בית הדין הפלילי הבינלאומי.

למדינות אחרות

- על כל המדינות לספק לוועדת הבדיקה שמונתה על-ידי האו"ם תמיכה מלאה ולהבטיח שעומדים לרשותה די משאבים על מנת לבצע את משימותיה ביעילות ובמהירות.

- על כל המדינות והגורמים הבינלאומיים כגון האיחוד האירופי לתמוך בהפעלת סמכותו של בית הדין הפלילי הבינלאומי על השטח הפלסטיני. על מועצת הביטחון של האו"ם להפנות את המצב בישראל ובשטחים הפלסטיניים הכבושים לטיפולו של התובע בבית הדין הפלילי הבינלאומי על-מנת שיחקור פשעים על-פי המשפט הבינלאומי שביצעו כל הצדדים לעימות.

- על מדינות לפתוח בחקירות פליליות בבתי המשפט המקומיים שלהן, תוך החלת סמכות שיפוט אוניברסאלית, בכל מקום שבו יש די ראיות לכך שבוצעו פשעי מלחמה או פשעים אחרים המוגדרים במשפט הבינלאומי. על מדינות לחתור למעצר חשודים בביצוע הפרות ולמצות אתם את הדין. זאת, במסגרת הליכים המכבדים באורח מלא את הסטנדרטים הבינלאומיים של משפט הוגן.

- על כל המדינות להשעות את ההעברה של אמצעי לחימה, תחמושת, כלי נשק וציוד צבאי לישראל, עד אשר ישראל תנקוט צעדים ממשיים להסדרת מתן דין וחשבון בגין הפרות שבוצעו בעבר ועד לכינונם של מנגנונים יעילים שיבטיחו כי כלי נשק וציוד הקשור לכך לא ישמשו לביצוע הפרות קשות של משפט זכויות האדם הבינלאומי והמשפט ההומניטארי הבינלאומי. על ההשעיה לחול גם על כל ייצוא עקיף המבוצע דרך מדינות אחרות, על העברת רכיבים של ציוד צבאי ושל טכנולוגיות צבאיות ועל כל מעשה תיווך, ופעולות פיננסיות או לוגיסטיות שיקלו על העברה של משלוחים כאלה.